

Ukraina: folkliga rörelser och imperialismer

(Resolution antagen vid möte med Fjärde internationalens byrå den 7 juni 2014. Översättning från engelska, Röda Malmö. Översättningen bearbetad av Göran Källqvist.)

Den mycket djupa politiska kris som Ukraina upplever sedan november 2013 är långt ifrån över. Det här landet har en mycket lång historia av nationellt förtryck (framför allt polskt och ryskt), och processen för nationellt bildande är ofullständig, nationalstaten är fortfarande bräcklig. I synnerhet som landet tagits som gisslan mellan ryska imperialistiska påtryckningar och de euroatlantiska krafterna, och utsätts för nyliberalismens sociala uppsplittring.

1. Från Maidan till den provisoriska regeringen: en mäktig folklig mobilisering

I tre månader (21 november 2013 – 22 februari 2014) samlades tiotusentals (och vissa dagar hundratusentals) människor i centrum av Kiev, på Självständighetsplatsen ("Maidan"). Det var undertryckandet av de första protesterna (som var "proeuropeiska" och till försvar av det nationella oberoendet) som gav rörelsen dess massiva omfattning i slutet av 2013, tillsammans med förhoppningar om välstånd, förkastande av korruption, demokrati och nationell suveränitet – helst i förbund med "Europa".

I Internationella kommitténs resolution i februari framhöll vi egenskaperna hos denna rörelse, som har *"uppvisat en blandning av revolutionära (demokratiska, anti-elitistiska, självorganiserade) och reaktionära inslag - det övergripande resultatet var och är fortfarande en fråga om politisk och social kamp. Dessa särdrag är också djupt rotade i det nuvarande postsovjetiska ukrainska samhällets karaktär (uppsplittrat, utan klassidentitet, med försämrad utbildning och dominans för reaktionära nationalistiska idéer i samhället, kombinerat med ett legitimt stöd för nationellt oberoende och det dramatiska arvet från stalinismen)."*

Vi kan specificera Maidans svagheter och begränsningar:

- Trots dess längd blev de viktiga former för självorganisering som uppstod begränsade: framför allt bygget, underhållet och försvaret av rebellstaden av tält och barrikader mitt i vintern, organisationen av leveranser och hälsovård. ... grupper ockuperade administrativa byggnader, en studentförsamling införde särskild insyn i budgeten för utbildning. Det bildades "Sotnia" (förbund) för självförsvar, av vilka en minoritet kontrollerades av politiska organisationer närvarande på Maidan.
- Rörelsen hade aldrig någon "representation" eller valda talespersoner. Detta har gjort det lättare för de politiska "proeuropeiska" oppositionspartierna att utnyttja den, inklusive det extrema högerpartiet Svoboda – gjort det lättare för dem att tala i namn av "Euromaidan", speciellt utomlands.
- De små grupperna inom den extrema nationalistiska högern (Pravij Sektor [Högersektorn] osv) konkurrerar med Svoboda och spelade en roll under självförsvaret av rörelsen. Deras uppenbara "synlighet" och deras attacker mot vänsteraktivister har använts för att misskreditera hela Maidan, särskilt av den ryska regeringen och media, eller senare av anti-Maidan-komponenter som identifierar sig med vänstern.
- Slutligen, även om rörelsen varit mycket olikartad och känslig för sociala frågor (mot konfiskering av kollektiva nyttigheter, korruption, ojämlikhet), har den inte uttryckt några sociala krav; den har (med några få undantag) gjort mycket lite för att mobilisera industriarbetarklassen, och därmed också regionerna i öster och sydöst. Strejker som utropats (av de oberoende fackföreningarna) har inte fått stöd, men samma sak gäller för försöken till arbetarmobiliseringar mot Maidan.
- Med hänsyn till det inledande temat ("för EU") och de organiserade högerkrafternas och den

fascistiska aggressionens dominans, har den mycket svaga ukrainska vänstern varit splittrad inför Maidan och på Maidan: som ett resultat av rörelsens sociala och massdemokratiska strävanden har olika anarkistiska grupper och den socialistiska rörelsen Vänsteroppositionen valt att ingripa där mot högern och de högerextrema idéerna. I motsats till detta stannade organisationen "Borotba" (kamp) utanför rörelsen, och fördömde den generellt som reaktionär. Det ukrainska kommunistpartiet, vars beteckning och sociala resonemang placerar det till "vänster", har varit mycket indraget i oligarkernas privatiseringar, och har försökt särskilja sig från Regionernas parti genom att föreslå en folkomröstning om avtalet med EU; men genom att det röstade för februarilagarna som kriminaliserade alla demonstranter var det misskrediterat. Det har, liksom Borotba, propagerat för tesen om en "nazistisk kupp".

- Sammantaget: även om Maidan tog mer avstånd från partierna än vad som var fallet under den "orangea revolutionen" 2004, så mobiliserade den speciellt i de västra och mittersta regionerna i landet, som är mer inriktat på EU; om den uttryckte sociala och demokratiska ambitioner som delades över hela landet, var dess enda "program" att fälla Janukovytsj.

2. Janukovytsj fall: en konfiskerad folklig seger och en högerregering – inte en "fascistisk kupp"

Janukovytsj fall har slitit sönder Regionernas parti, som under hans ordförandeskap hade blivit det viktigaste verktyget för oligarkernas makt, och vars bas ligger i östra Ukraina – där den ukrainska oligarkin växte fram och utvecklades när de stora industriföretagen på ett bedrägligt sätt privatiserades under den kapitalistiska restaureringen i början av 1990-talet. På grund av de sociala maktförhållandena hade detta parti ett starkt väljarstöd. Sammanbrottet för Regionernas parti, som under Janukovytsj ordförandeskap blev ett strukturellt verktyg för hans regim, liksom upplösningen av de repressiva specialstyrkorna, "Berkout", försvagade den ukrainska staten och frantog den en viktig del av dess förtryckande strukturer.

Även om alla ministrarna i den nya regeringen godtogs av folkmassorna på Maidan, så demobiliserades rörelsen till stor del efter inrättandet av den provisoriska regeringen.

Janukovytsj fall var en seger för en halvt upprorisk rörelse, och inte en resultatet av en "fascistisk antiryck kupp som stöds av väst". Även om Janukovytsj kom till makten 2010 genom val som erkändes som legitima, var han själv ansvarig för sin egen undergång: han är djupt misskrediterad, bland annat i sin ursprungsregion, Donbas, genom år av oligarkiskt personligt och familjärt berikande medan landet utarmades; och till och med hans oväntade vägran i november att underteckna avtalet med EU var ett exempel på presidentstyre av en regim som kontrollerades allt mindre till och med av hans eget parti och av parlamentet. Hans fall utlöstes av förtrycket och de döda på Maidan. Med tanke på tvisterna om ansvaret för dessa dödsfall, har regeringen i Kiev den 25 april väddjat till den internationella brottmålsdomstolen (ICC); den undersöker händelser som sträcker sig från den 21 november 2013 till den 22 februari 2014.

Det var parlamentet självt som med mycket stark majoritet röstade för att avsätta presidenten efter hans flykt och utsåg den provisoriska regeringen. Den senare återspeglar till stor del den kompromiss som med stöd av västerländska diplomater hade förhandlats fram med Janukovytsj innan han flydde. Efter att uttryckligen ha stött alla "pro-europeiska" partier, inklusive Svoboda, har de europeiska regeringarna börjat bli besvärade av extremhögern. Den senare har försökt göra sig mer "respektabel" (Svoboda har tonat ner sitt antisemitiska ursprung och sin hyllning av SS Galizien Division). Samtidigt har inrikesministern (som har fått i uppdrag av Europaparlamentet att avväpna de privata miliserna) en spänd relation till Pravij Sektor.

Även om regeringen inte är "nynazistisk" så stämmer det – och det är inte oviktigt – att det extrema högerpartiet "Svoboda" har flera maktpositioner i den: 4 ministerier (3 sedan den 25 mars, dess

försvarsminister, amiral Igor Tenjuch, betraktades som ”inaktiv” inför händelserna på Krim och blev ”avskedad”) samt posten som justitieminister. Andrij Parubij, sekreterare i nationella rådet för säkerhet och försvar, räknas ibland också som medlem i Svoboda. Det är sant att han 1991 var en av grundarna av ”Ukrainas Socialnationalistiska parti”, som 2004 tog namnet Svoboda. Men han lämnade organisationen för 10 år sedan och har sedan 2012 varit medlem i ”Batkivshchyna” (”Fäderneslandet”) som leds av Julia Tymosjenko.

Det är denna bildning som dominerar den nyliberala regeringen, som har utsett oligarker till guvernörer för regionerna och infört de åtgärder som krävts av IMF: bland annat en höjning av priset på gas (50%), löne- och anställningsstopp i den offentliga sektorn, minskade pensioner, minskade sociala utgifter, momshöjningar och så vidare. Den första åtgärd som den nya parlamentariska majoriteten vidtog, upphävande av språklagen från 2012, har inte ratificerats av den tillförordnade presidenten. Men inom ramen för det fördömande av den nya regimen som ”anti-rysk” som bland annat Moskva gjort, har effekten varit katastrofal i de ryskspråkiga regionerna. Den ryska aggressionen i Krim framställs som ett svar på en sådan politik.

Valet den 25 maj av oligarken Petro Porosjenko som republikens president – med 54,7% av väljarna och ett valdeltagande på 60,3% (den senare siffran är utan tvekan överskattad) – skedde mot en bakgrund av spänningar som döljer de sociala frågorna, men uttrycker ändå en folklig önskan att ge Ukraina en självständig representation. På samma gång begraver det de grundläggande politiska krav som framfördes av Maidan – en radikal rensning av polisen och statsapparaten, kamp mot korruption, och avlägsnandet av storkapitalet från den direkta politiska makten. Aldrig i Ukrainas moderna historia har storföretagen varit så direkt involverade i ledningen av landet: nästan alla som finns med i Forbes lista över de rikaste ukrainarna sitter idag på höga poster inom den verkställande makten.

3. Annekteringen av Krim

Krim (12% av dess befolkning omfattar tatarer som tidigare deporterades av Stalin och har återvänt sen 1991) var en gåva av Chrusjtjov till Ukraina 1954, och hade sedan 1993 fått en speciell status som autonom republik inom det självständiga Ukraina. Dess största stad, Sevastopol, hade separat status som flottbas som inrymde den tidigare ryska Svartahavsflottan, enligt ett fördrag om ”fred och vänskap” från 1997.

Viktor Janukovyjtj hade fått en förlängning av avtalet om flottbasen från Moskva i utbyte mot en överenskommelse om energipriser och skulden som specificerades i december 2014. Putin utnyttjade Janukovyjtjs fall för att ensidigt trotsa alla dessa avtal och annektera Krim. Men det var argumentet att de ”ryska minoriteterna” hotades av en ”fascistisk kupp” som fördes fram vid omröstningen då duman röstade för att använda ryska väpnade styrkor i Ukraina. Det är därför denna tes spelar en så viktig roll i propagandan. På affischerna för den folkomröstning som hölls med militära utplaceringar och utan tillgång till ukrainska medier, var Ukraina markerat med ett hakkors.

Moskva har sagt att 97% av väljarna röstade ja, med ett valdeltagande på 86% – siffror som ligger mycket långt från de siffror som tillhandahålls av Ryska presidentrådet för det civila samhället och mänskliga rättigheter: ”Enligt olika källor röstade 50-60% på Krim för att ansluta sig till Ryssland, med ett totalt valdeltagandet på 30-50%”. Tatarerna har åter börjat fly från Krim – deras öde är inte på något sätt garanterat. Men den 20 mars ratificerade den ryska duman fördraget att införliva republiken Krim och staden Sevastopol i Förbundsrepubliken Ryssland.

Putin har uppträtt som en stormakt och kväst inhemska kritiker genom att uppmuntra en nostalgisk storrysk chauvinism för alla i ”lilla Ryssland” – med risk för en storbrand i Ukraina. Precis som det länge var praxis i den stalinistiska propagandan, så innebär ukrainare (eller tatar) nu att vara (pro)-

nazist och ”ryssfientlig”. Detta finner sin motsvarighet i den ultranationalistiska propagandan där ”rysk” betyder att vara ”anti-ukrainsk” eller ”bolsjevik”. På detta sätt döljs de verkliga politiska, sociala och geostrategiska motsättningarna.

4. ”Anti-Maidan” mot impopulär regering

Hursomhelst är de östra och sydöstra regionerna i Ukraina inte Krim. Till skillnad från det senare, röstade de massivt för Ukrainas självständighet 1991; och (fram tills nyligen) visade opinionsundersökningar att de till övervägande del höll fast vid detta, trots sin politiska misstro mot Kiev.

Att vilja gynna en språklig mångfald, och till och med en form av decentralisering, eller återigen vilja behålla banden till Ryssland (och särskilt hoppas på bättre energipriser) eller att vara nostalgisk över Sovjetunionen innebär inte en separatistisk logik. Putins politiska regim är inte lockande (även om den framställs som en beskyddare) och den politik som tillämpas i Ryssland nära Donbas har avskaffat mycket av det statliga stöd som fortfarande finns i stor skala inom den ukrainska industrin. Men den politik som förs av Kiev ger anledning till oro, även om jobben hotas lika mycket i Ryssland som i EU eller genom underkastelse under IMF. De val som folk gör är därför osäkra och oron exploateras snabbt.

De självutnämnda ”folkrepublikerna” i Donetsk och Lugansk utnyttjar misstron mot Kiev. Men de har i stort sett reducerats till para-militära apparater eller samlat tidigare medlemmar av den ukrainska statsapparaten, brottslingar av alla slag, militär personal från Tjetjenien, medlemmar av ryska säkerhetsstyrkor eller vanliga ukrainare. Inget av detta främjar en verklig folklig mobilisering, i en situation som är allt mer kaotisk efter sammanstötningar som är svåra att bedöma.

Tragedin i Odessa den 2 maj – branden på Fackföreningarnas hus som kostade 40 så kallade ”proryska” aktivister som barrikaderat sig livet, bland annat en Borotba-aktivist, och som var resultat av en väpnad aggression mot en demonstration till förmån för ”ett enat Ukraina” då fyra dödades – innebar en radikaliserings av ”anti-Maidan”-propagandan: enligt den sistnämnda skulle det i Kiev finnas en ”ny talare” som skyddas av en ”nazistisk stat” – och den beledsagas av anklagelser för ”känslolokall likgiltighet” om man utmanar dessa tolkningar.

Anti-Maidan har inte uppvisat några massmobiliseringar förutom några tusen demonstranter i ett tätbefolkat område. Man kan knappast räkna de tusentals väljare som i folkomröstningen den 11 maj röstade för ”folkrepubliker” till dessa, ty det var utan tvekan samtidigt delvis en protestdemonstration mot Kiev och en röst framtvingad av milisen – samma milis som den 25 maj förbjöd deltagande i presidentvalet. Massiva strejker har ägt rum, särskilt i Krasnodon, men de handlade om lönekrav och arbetarna har avvisat ”pro-” eller ”anti-” Maidan-kandidaternas politiska manipulationer. Andra nyare strejker bland gruvarbetarna är mot de ”antiterrorist”-åtgärder som vidtagits av Kiev (och förkastade riskerna för bombning av gruvorna).

Även om vi kan fördöma hyckleriet när Putin kallar till en dialog som han sällan utövar hemma, eller förnekar extern intervention, så tar den sistnämnda inte formen av en militär invasion. Den beväpnade ”anti-Kiev”-milisens våld blockerar varje dialog, och kräver förvisso ett adekvat svar. Men det senare skulle kunna förlita sig på folkets demokratiska och fredliga strävanden. Och försvaret av landets enhet innebär andra svar än militära. Även om det är svårt att acceptera all den falska propagandan, så stämmer det verkligen att de operationer som Kiev genomförde inte klarade av att få slut på kaoset och inte lyckades få folkets förtroende. Vilket Putin avser att utnyttja.

5. Rysslands imperialistiska politik

Sedan 2008 har Ryssland utnyttjat motsättningarna mellan imperialisterna för att på nytt försöka hävda sig som stormakt, efter marginaliseringen 1989.

Nedmonteringen av Sovjetunionen och återupprättandet av kapitalismen i Ryssland återspeglades under Jeltsin-fasen efter 1990 som en plundring av rikedom, och dominerades av oligarkiska halvt feodala förläningar som kontrollerade staten. Under denna fas hade gemenskapen i Oberoende staters samvälde (OSS) föga innehåll. Trots sitt smutsiga krig i Tjetjenien förlorade Jeltsins ryska stat sin externa och interna makt (inklusive förmågan att få skatter betalda). Med hänsyn till dess faktiska vikt lurades inte någon av integrationen av Ryssland i "G8".

År 2000 innebar Putin-eran inledningsvis att en stark inre stat återupprättades, som omfattade kontroll av oligarkerna och – efter betalningskrisen 1998 – exporten särskilt inom olje- och gassektorn. Detta åtföljdes av en "styrd demokrati", ramar för valen och de stora medierna och undertryckande av protester samtidigt som de gamla sociala skydden demonterades. Den förnyade starka tillväxten har åtföljts av en internationalisering av de ryska oligarkernas ekonomiska och finansiella närvaro, och flera försök från Moskva att skapa ett mer integrerat ekonomiskt "utrymme" än OSS runt Ryssland.

Särskilt sedan 2011 har den ryska regimen försökt förvandla tullunionen med Vitryssland och Kazakstan (som Armenien har anslutit sig till) till ett projekt för ett "Eurasien" 2015, som också riktas till Azerbajdzjan, Ukraina, och till och med Georgien och Moldavien. Speciellt genom att spela på vapnet med gastaxor handlar det om att erbjuda dem ett alternativ till "östligt partnerskap" med EU: utmaningen för Ryssland är att konkurrera med Kina och det västerländska kapitalet, men också att motverka försöken att införliva dess "närbelägna grannar" i euroatlantiska institutioner (EU och NATO).

Ryssland utnyttjar också de beroenden och "partnerskap" som de stora imperialistiska makterna har upprättat med landet, till exempel "kampen mot terrorismen" eller hanteringen av krisen i Syrien. Det drar nytta av den kris som dessa makter drabbats av, men på grund av sina egna beroenden drabbas det också själv av den, och strävar efter att minska dessa beroenden genom att utvidga förbindelserna med Kina.

Dess kupp i Krim vilar på Janukovyts apparat och på den extremt "eurasiska" rätten att markera nya styrkeförhållanden i de internationella förhandlingarna. Men det är inte säkert att Putin styr de separatistiska styrkorna i Ukraina och dynamiken innebär risker, utöver de kortsiktiga vinsterna: Azerbajdzjan har anslutit sig till kritiken mot annekteringen av Krim, som inte lugnar de grannar som Moskva vill förena sig med.

6. Västimperialismen

Berlinmurens fall godtogs av Gorbatjov inom ramen för ett "sovjetiskt tillbakadragande": han prioriterade att sänka kostnaderna för kapprustningen och skaffa sig västerländska krediter. Under förhandlingarna i Tyskland hade han förespråkat en upplösning av de två militära blocken, och då var han tvungen att acceptera att det återförenade Tyskland gick med i Nato, i utbyte mot USA:s åtagande att inga främmande trupper eller vapen skulle stationeras i öst och att Nato inte skulle sträcka sig längre.

Men USA-imperialismen valde att expandera Nato till Ungern, Polen och Tjeckien 1999, Bulgarien, Estland, Litauen, Lettland, Rumänien, Slovenien och Slovakien år 2004, samt Albanien och Kroatien under 2009.

De "västvänliga" krafternas "färgade revolutioner" i Georgien (2003) och Ukraina (2004) understöddes kraftigt av USA, och krävde att få integreras i Nato och EU. Den senare var dock splittrad när det gäller förbindelserna med Ryssland. Vilket framgår av de direkta band som Tyskland (eller Italien) hade föredragit att bygga med Moskva för oljeförsörjningen.

Under 2009 förespråkade de polska ledarna, med stöd av Sverige, ett "östligt partnerskap" i EU – i

avsaknad av nya utvidgningar innebar detta en "grundlig och omfattande frihandels"-överenskommelse med alla de tidigare länder i före detta Sovjetunionen som gränsar till EU – inklusive Ukraina. Ryssland reagerade med Eurasien-projektet, som erbjöds samma länder med målet att omdefiniera de kontinentala relationerna, där Ryssland skulle vara en dominerande pol men också en motvikt till kraven från EU.

Inför risken för betalningsinställelse, och efter påtryckningar från Ryssland och IMF, förhandlade Janukovytsj fram ett avtal med EU fram till 2013. Han bad om trepartsmöten (Ukraina, Ryssland och EU), som avvisades av den sistnämnda. Trots alla stora tal söker de västimperialistiska staterna idag en överenskommelse med Ryssland. Varken de eller regeringen i Kiev kan styra sammandrabbningarna på marknaden, som kan urarta till ett riktigt inbördeskrig.

7. Ukrainas suveränitet

Ukrainas enhet kräver militär neutralitet, tillbakadragande av ryska trupper och ett avvisande av regeringens antisociala politik.

Det enda som kan genomdriva detta mot alla slags reaktionära krafter, till försvar för de sociala och nationella rättigheterna, och mot våldet, är en antikrigs- och antifascistisk front (ukrainsk och internationell) med sin rot i folket.

Detta är de mål som progressiva krafter i Ryssland och EU kommer att försvara mot IMF och "frihandelsavtal" – genom att erkänna det ukrainska folkets rätt att självt besluta om sina internationella förbindelser.

Den nationella frågan står i centrum för den politiska verksamheten i Ukraina. Som Vänsteroppositionen uttrycker det: "En nationell och kulturell renässans för den ukrainska nationen och andra nationer i vårt land är inte möjlig utan att de sociala problemen löses". I Ukraina skulle en vänster som lämnar den nationella dimensionen till nationalisterna redan på förhand döma sig själv att misslyckas. Inom det nationalistiska lägret växer det fram nya strömningar som utnyttjar den socialistiska vänsterns marginalisering, och vill framställa sig som ett alternativ till kapitalismen i arbetarnas ögon.